

Despertar

Bastir

Ésser-hi

EL BARRI ANTIC DE VALLS

Marina Barberà Domingo

Despertar, bastir, ésser-hi.

El Barri Antic de Valls

Marina Barberà Domingo

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Despertar, bastir, ésser-hi.

El Barri Antic de Valls

Marina Barberà Domingo

NIUB: 16671266

Treball de Final de Grau

Tutor: José Aurelio Castro Varela

Grau en Belles Arts

Curs 2017-2018

RESUM

Aquest treball agafa com a cas d'estudi i d'actuació el Barri Antic de la ciutat de Valls. A través del contacte i el diàleg entre els veïns, examinant aquelles coses en les quals no ens sentíem còmodes, les hem intentat modificar temporalment, vivint experiències que ens han portat a la reflexió i a l'activació temporal d'alguns indrets, buscant maneres alternatives de relacionar-nos amb aquest espai que ocupem diàriament.

Per tal de posar en pràctica les idees anteriors, hem realitzat tres intervencions artístiques: La primera ha consistit a complementar uns mapes on apareixia l'estructura del Barri Antic amb les idees dels veïns, afegint cadascun d'ells de forma individual allò que els agradaria modificar o allò que ja els agradava (23.04.2018); aquest material ens ha permès desenvolupar la segona i la tercera intervenció. He escollit dos dels llocs que apareixien més repetidament amb idees similars, el Cinema Nou, on hem realitzat una activitat amb alguns dels veïns del carrer tornant-lo a encartellar (28.04.2018), i la plaça de la Zeta, on hem incorporat dos elements que pretenen incentivar la recuperació del moviment (21.05.2018).

PARAULES CLAU

Barri, espai, experiència, actuació, relacions, construcció, comunitat.

ABSTRACT

After examining the things that people from Valls are uncomfortable about the Old Town, we have tried to temporarily modify them by living different experiences that have guided us to reflexion and to the setting up of some areas. Therefore, we have looked for alternative ways to engage with these places that we currently reside.

In order to do that, we have conducted three artistic contributions: The first one, we have complemented some maps of the structures from the Old Town with the neighbours' ideas. They had to individually give their opinion whether if they wanted to change something or not (23.04.2018); this material has allowed us to develop the second and the third interventions. We have chosen two places that shared some of the neighbour's ideas. First of all the *Cinema Nou* is where we have conducted an activity together with the neighbours which consisted on place some signs around the neighbourhood to make it prettier (28.04.2018). Finally, the last intervention was held in the *Zeta* square where we included two elements to motivate people to activate the place with movement (21.05.2018).

KEY WORDS

Neighbourhood, area, experience, action, relations, construction, community.

AGRAÏMENTS

Voldria agrair de forma molt especial a totes aquelles persones que han col·laborat de forma voluntària en el desenvolupament del seguit d'activitats que conformen aquest treball. Sense la seva participació res no hauria estat possible.

De forma molt especial a la Lu, l'Aida, l'Abde, el Genís, la Virtudes, el Ferran, el Jordi, la Neus i l'Anna per la seva ajuda, dedicació, les seves idees i la seva il·lusió.

A l'Aurelio Castro, tutor d'aquest treball, per les seves aportacions, el seu compromís i el seu seguiment.

I a totes aquelles persones que m'han fet costat i m'han donat suport durant aquesta època.

ÍNDEX

Introducció	13
Marc conceptual	17
Alguns veïns	17
El barri	21
Intervencions artístiques	29
Mapes	29
El cine nou	35
Plaça de la Zeta	47
Conclusions	55
Fonts documentals	59
Bibliografia	59
Filmografia	60
Webgrafia	60

Totes les fotografies utilitzades en aquest treball són de font pròpia, realitzades al Barri Antic de la ciutat de Valls.

Algunes han estat recuperades de projectes anteriors, duts a terme entre els anys 2016 i 2017, i d'altres són actuals (2018).

INTRODUCCIÓ

Despertar, bastir, ésser-hi sorgeix d'una preocupació personal per la situació en què es troba el Barri Antic de la ciutat de Valls, la meua localitat natal, així com molts d'altres centres històrics de diverses localitats. Una preocupació i alhora una admiració per la història que desprèn aquest indret, que queda al descobert amb molts comerços tancats i amb moltes cases en ruïna.

La idea és crear situacions en què alguns dels seus habitants, aquells qui pateixen dia a dia la seva situació i que també la viuen amb molt d'orgull, en siguin els protagonistes i el barri pugui aprofitar-se d'aquestes activitats, tant en l'àmbit personal i social, com pel que fa a l'apropiació i la millora de l'espai físic. S'adquirirà un rol d'intervenció activa, sense adoptar el paper d'espectador sinó de participant en la lluita.

«tuvo lugar en un momento en el que ciertos trabajos no debían ser ya experiencias individuales (no debían tener carácter de obras), sino que debían, más bien, concernir a la utilización (transformación) de ciertos institutos e instituciones. No es una renovación espiritual lo que hace falta, como proclaman los fascistas: se trata de proponer innovaciones técnicas» (Benjamin, 2004: 303)

Així doncs, materialitzar les idees dels seus habitants, com van fer Loraine Leeson i Peter Dunn amb el projecte *The Changing Picture of Docklands*¹ (1983).

Els orígens d'aquest treball mantenen una estreta relació amb alguns projectes propis realitzats anteriorment que s'emmarquen en el mateix context del barri, tot i que desenvolupats de forma totalment autònoma, sense que els veïns s'hi involucressin.

Un d'ells, el projecte *Kintsugi* (2017) recupera aquest concepte per aplicar-lo al llarg del carrer Santa Marina. 'Kintsugi' és un terme japonès utilitzat per referir-se a una tècnica de reparació de peces de porcellana. Els japonesos consideren que quan alguna cosa ha sofert un dany i té una història es torna més bella i per aquest motiu reparen els objectes trencats omplint les esquerdes amb or o amb plata. En comptes d'ocultar els defectes i les esquerdes, aquests s'accentuen, ja que ara han esdevingut una prova de la imperfecció i la fragilitat, però també de la resiliència; la capacitat de recuperar-se i de fer-se més fortes. Amb aquest

---

¹ Van omplir grans cartelleres dissenyant campanyes polítiques de resistència de sindicats i associacions de veïns del barri de Docklands a Londres. Es mostraven en contra de la gentrificació dels molls del Tàmesi amb l'objectiu de frenar els plans de reconversió de la zona (Rodrigo i Collados, 2009: 230).

concepte present, vaig intervenir en les parets deshabitades, en les esquerdes obertes i a les portes i finestres tapiades del llarg del carrer, incorporant-hi elements vegetals, que tornen a fer brollar de vida tots aquests racons oblidats.

O el projecte *Resiliència* (2016) que pretén mostrar una part de la realitat del barri a través d'un recorregut al llarg de totes les cases que es troben en ruïna, comptabilitzant tots aquells elements que segueixen existint allà on pensem que no hi queda res. Amb la idea d'homenatjar allò que té una història, que aguanta i resisteix al temps, mostrant que el valor no radica exclusivament en la seva bellesa externa sinó també en la seva història. Una guia amb fotos de les 10 faixes, les 17 estructures, els 19 apuntalats, les 26 baranes, els 23 números, les 26 canonades, les 47 portes i les 64 finestres que encara aguanten en aquests espais en ruïnes.

Aquest afany de realitzar projectes al barri ve marcat per un interès creixent en allò que tenim a prop i que ens envolta diàriament. El Barri Antic és l'indret on passo la major part del temps quan habito a la meua ciutat natal.

Aquest barri era el centre de l'activitat val·lenca, i gairebé tota l'activitat local es desenvolupava al seu voltant. Els darrers trenta anys, fruit d'una onada migratòria cap a la perifèria als barris de construcció nova, s'ha iniciat un procés de degradació i d'abandonament de diversos espais, que actualment han perdut la seva funció (Navarro i Roquer, 2010). Els edificis que ocupen aquests espais ja no corresponen a les noves necessitats dels veïns ni de les institucions i resten com a espais que es mantenen a l'espera de la seva desaparició o de saber en què es convertiran en un futur.

Molts dels veïns del barri mantenen una gran preocupació per la situació actual i pel seu futur. Coincideixen en l'abandonament i el mal estat de la majoria d'edificis i en els problemes de caràcter social que els afecten al dia a dia, però tot i això, segueixen apostant per la seva regeneració, per mantenir-lo viu i valorant aquelles petites coses que els fan feliços d'aquest indret.

En aquest treball, proposo un seguit d'activitats on a través de casos particulars i dels pensaments, idees i opinions d'aquelles persones amb les qui comparteixo espai, faci reflexionar sobre una problemàtica també global: l'abandonament d'alguns espais i dels centres de moltes poblacions conseqüència del desenvolupament del capitalisme, per la necessitat que requereix aquest sistema de produir constantment nous espais per obtenir-ne un rèdit i d'aquesta manera deixar exempts de recursos econòmics aquells llocs ja existents que no li interessin.

Per altra banda, són activitats que pretenen convertir un determinat tipus d'energia d'entrada en una altra energia de sortida. No es pot preveure un final concret sinó que van avançant a mesura que es van duent a

terme i amb la variant que pot aportar cadascun dels participants. Com expliquen en el llibre de *Transductores*, una plataforma interdisciplinària que realitza projectes d'investigació i mediació amb tres eixos principals d'interès (les pedagogies col·lectives, les pràctiques artístiques col·laboratives i els modes d'intervenció en l'esfera pública): «Nosotros no definimos nuestras actividades con el término "proyectos". Proyectar presupone un conocimiento previo de cómo acabarán las cosas [...] Desarrollamos acciones sobre la base de esta reciprocidad» (Rodrigo i Collados, 2009: 40).

MARC CONCEPTUAL

Alguns veïns

Per tal de percebre quines són les diverses opinions que tenen els veïns sobre el barri, vaig realitzar un seguit d'entrevistes a sis d'ells. Per escollir-los vaig pensar en aquelles persones que habitaven al barri i que ja coneixia, que mantenien relacions diverses amb el seu entorn i hi havien arribat o marxat en anys i per motius diferents i d'altres que vaig conèixer aquelles setmanes, com s'explicarà a continuació.

D'aquest seguit d'entrevistes n'he extret alguns fragments per comentar diversos conceptes o idees que aniran apareixent al llarg del treball. Seguidament adjunto la presentació d'aquestes sis persones i la relació que mantenen amb el barri:

El Ferran Amill², un estudiant de quinze anys que porta tota la vida vivint al barri, al carrer Sant Sebastià, amb els seus pares i el seu germà: «Els pares van venir aquí i van trobar una casa a prop de casa de l'avi. M'agrada viure-hi però a vegades és una mica complicat perquè a la nit se sent soroll de gent que canta o que criden».

L'Abdelali Arguasani³, un estudiant de divuit anys que va arribar al barri ara fa deu anys i que viu al carrer Nou: «Jo no vaig triar res, va ser mon pare. Jo vaig arribar aquí quan tenia vuit anys. Vam venir a Espanya perquè mon pare ja estava aquí, jo al Marroc estava amb ma mare i els meus dos germans. El Rif és la part més pobra del Marroc, és només camp i rural. Si t'hi fixes bé, els marroquins que hi ha aquí, són rifenys. Vam venir per buscar una millor vida i millors condicions, més aviat econòmiques. El motiu és fàcil, el meu pare ja estava aquí, tenia aquí la casa i per això vam venir».

---

² Entrevista realitzada el 22.02.2018 al bar de la Colla Vella dels Xiquets de Valls, situat al Portal Nou (Barri Antic). El Ferran és simpatitzant de la colla i li estic fent classes de gralla per tocar al grup de grallers. Havíem dit de trobar-nos a la plaça del Carme, situada a prop de casa seva. Tot i la seva indiferència per anar a un lloc o a un altre vam decidir anar al bar de la colla per proximitat i simpatia amb l'espai.

³ Entrevista realitzada el 02.03.2018 al Casal Popular la Turba, situat a la plaça de la Zeta (Barri Antic). L'Abdelali fa poc ha començat a militar a un grup juvenil que es reuneix al casal on el vaig conèixer una setmana abans de l'entrevista. Ell viu just davant. Aquell dia plovia i la Turba era un lloc al qual teníem accés i ens resultava còmode resguardar-nos-hi.

La Lurdes Quintero⁴, una noia de trenta-sis anys, que treballa com a tècnica i inspectora de consum al Consell Comarcal de l'Alt Camp: «Jo no sóc de Valls. Vaig venir a viure a Valls fa uns catorze anys, al setembre em sembla que en farà quinze. El primer lloc que vaig viure va ser el carrer de la Cort. Vaig anar a viure directament al Barri Antic perquè quan vaig arribar sortia amb un noi i no volíem viure al Fornàs o als afores, volíem viure al barri perquè tenia aquella essència de retornar al barri, sobretot per part d'ell, que jo no sóc de Valls. Jo vinc de Molins de Rei, sempre he viscut al mig, a la plaça de l'Ajuntament i sempre he entès els meus moviments quotidians dins el poble. Tots els meus amics, que vivien a les urbanitzacions, havien d'agafar el cotxe o la moto per venir al centre i això no m'ha agradat mai, per això vaig acabar vivint al centre. Llavors vaig canviar de casa al cap d'un any i pico, i vaig tornar a apostar pel barri, ja coneixent-lo una mica més, amb més coneixement de causa. Jo sóc geògrafa⁵, a geografia sempre havia defensat molt el fet que els nuclis de les ciutats fossin més vius i no s'expandissin tant. El meu pensament urbanista era més aviat de concentració a les ciutats i no crear tants espais fora de la trama urbana consolidada, i per un tema d'ideologia en l'àmbit professional vaig voler seguir vivint al Barri Antic».

El Genís Vives⁶, un estudiant de divuit anys: «Jo visc al carrer de l'Església. Vaig néixer a Valls, la meua mare és de Valls i tota la família per part de mare viu aquí, a Valls. Jo havia viscut tota la vida a la Bisbal del Penedès, però vaig començar a venir aquí a l'institut i vam prendre la decisió de venir a viure a Valls. Crec que va ser més una decisió fortuïta que conscient perquè el meu pare fa feina per un home que tenia un pis, ens el podia oferir bé de preu i realment el pis està molt bé i el preu és bastant assequible».

La Virtudes Soriano⁷, de seixanta-vuit anys, jubilada. Els seus pares van venir d'Andalusia quan ella era molt petita i porta gairebé tota la vida vivint al barri: «Els meus pares van venir aquí, es van posar al carrer Sant Sebastià i ja m'hi vaig quedar. Com que m'agrada el casc antic, doncs ja m'hi he quedat. Potser si anés a un altre lloc també m'agradaria, però mira, ja estic acostumada [...] Abans vivia al carrer Sant Sebastià, però va morir la mestressa de la casa, vam tenir problemes amb el contracte perquè era de la seva mare i vam marxar. Vam comprar dues cases al carrer Sant Francesc i les vam unir, les vam tirar senceres. La casa és completament nova, amb permisos d'obres, arquitectes i tot. Quan la vaig estrenar me'n vaig assabentar

---

⁴ Entrevista realitzada el 12.03.2018 a l'aeroport de Milà. La Lurdes i jo, juntament amb una vintena més de castellers de la Colla Vella dels Xiquets de Valls, fèiem el mateix itinerari de tornada a casa després d'un viatge a Sicília. Ens havia tocat fer escala a l'aeroport de Milà i teníem unes quantes hores lliures. Feia dies que ens havíem de trobar i vam aprofitar aquest temps per parlar sobre ella, la seva relació amb el barri i la situació en la qual es troba.

⁵ Graduada en Geografia a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona.

⁶ Entrevista realitzada el 28.03.2018 a El Safareig, un bar situat a la plaça de l'Oli (Barri Antic). És el bar de Valls que el Genís, company de la Colla Vella i del Casal, freqüenta més sovint. Aquell matí de dimecres hi havia mercat a la plaça i s'hi respirava un ambient de moviment molt agradable.

⁷ Entrevista realitzada el 28.03.2018 al Granier, un establiment nou situat a la plaça del Pati (Barri Antic) on estava esmorçant amb la seva filla fins a la meua arribada. Vaig conèixer la Virtudes dos dies abans, a la sala d'espera de l'hospital quan la vaig sentir parlar amb una veïna sobre el carrer que vivien.

que estava fatal i de moment no sabem res [...] El meu marit és andalús i moltes vegades em diu que marxem. Però joestic aquí, tinc els meus fills i els meus néts, m'agrada estar aquí. Sóc andalusa, però sóc catalana parlant, però sóc andalusa, estic a tots dos costats. No m'agrada el que hi ha ara, però sóc catalana i sóc andalusa, sincerament».

El Jordi Robert⁸, de vint-i-dos anys, actualment regidor de La Crida per Valls - CUP a l'Ajuntament. De petit havia viscut al barri: «Vam marxar perquè no hi havia possibilitat de comprar un habitatge bé a un preu normal».

---

⁸ Entrevista realitzada el 09.04.2018 a El Cafetó, un bar situat al Fornàs, barri on habita actualment. La meva relació amb el Jordi ve de lluny, de quan estudiàvem música de petits a l'Escola Municipal de Música Robert Gerhard.

El barri

El sistema econòmic actual necessita nous espais d'urbanització per absorbir la plusvàlua que genera contínuament. Aquest fet provoca la pèrdua d'atenció en altres espais i com a conseqüència, la seva degradació. És per aquest motiu que nuclis antics de diverses ciutats, entre ells el Barri Antic de Valls, presenten aquesta davallada en l'àmbit estructural amb les múltiples problemàtiques de caràcter social que se'n deriven, com la concentració en un únic espai de manca de població o la gran quantitat de persones en risc de caure en l'exclusió social. David Harvey en el seu llibre *Ciudades rebeldes* ho explica així: «La ciudad tradicional ha muerto, asesinada por el desarrollo capitalista desenfrenado, víctima de su necesidad insaciable de disponer de capital sobreacumulado ávido de inversión en un crecimiento urbano raudo e ilimitado sin importarle cuáles sean las posibles consecuencias sociales, medioambientales o políticas» (Harvey, 2012: 13-14).

Els nuclis urbans a poc a poc es van desurbanitzant «a costa de vaciar el centro de las ciudades y dejarlas desprovistas de una base económica sostenible, lo que dio lugar a la llamada «crisis urbana» de la década de 1960» (Harvey, 2012: 28). A Valls, en aquesta època, es va començar a construir més enllà dels torrents. Fins al moment havia estat el centre neuràlgic de la trama urbana i s'hi concentrava la gran majoria de la indústria local, els comerços i l'activitat social. L'any 1964 comença un important creixement urbanístic, que va fer canviar per complet la situació del Barri Antic.

Els diversos espais de socialització dels vallencs eren al barri, ja sigui en espais com el teatre, el cinema, el Centre de Lectura o fins i tot els passejos amb els amics, dels que sempre m'havia parlat la meva mare, i m'ha fet especial il·lusió trobar-ho escrit en el llibre *Històries viscudes i no contades* (Padró, 2012), de la mateixa manera que ens ho explicava ella, quan li dèiem, ara fa uns anys, que ens n'anàvem a passejar pels barris de construcció més nova.

«Era tot un cerimonial. Primer un tomb pel Pati, sempre en la mateixa diagonal; fet el tomb, carrer de la Cort avall; un altre cop, giravolta, just, davant de la llibreria Moncunill o, per entendre-ho millor, ja que la llibreria ja no existeix, davant mateix del començament del carrer del Roser, però ni un metre més amunt ni un metre més avall, com si el carrer s'acabés allà mateix. I no penseu que d'una setmana a l'altra podia canviar el circuit, no senyor, sempre va ser el mateix. Ens creuàvem dues files, una de baixada i l'altra de pujada, i anàvem quatre o cinc de costat» (Padró, 2012: 102)

Aquest, era el circuit que feien la majoria d'adolescents fins finals dels anys vuitanta, actualment la majoria de l'activitat social se situa en barris més allunyats o, fins i tot, fora de Valls, a les ciutats més grans del voltant.

«Apunta uns canvis estructurals en la manera de viure dins el barri del Barri Antic de Valls [...] Destacà l'augment de famílies unipersonals, essencialment de vidus; un major nombre de la proporció de famílies simples o unifamiliars, que passà a ser de més de la meitat a dues tercers parts, tot i que no varia gaire l'estructura típica de parelles casades sense fills o vidus amb fills; per tant, disminuïa força el nombre de famílies extenses o plurifamiliars, factor que es nota més a les zones perifèriques de Valls. En essència, veiem, doncs, que en poc més de dues dècades, l'estructura familiar vallenca experimenta uns canvis significatius que tindran una incidència molt gran en l'envelliment del Barri Antic i seran una causa de l'inici de la seva despoblació, que es farà evident a la dècada dels vuitanta i noranta. Per tant, amb estructures unifamiliars i sense gaires canvis generacionals dins dels habitatges, feia entreveure un problema en la conservació del patrimoni urbanístic del Barri Antic, en preveure's poc relleu generacional dins aquest espai urbanístic, qüestió directament relacionada amb l'evolució econòmica» (Navarro i Roquer, 2010: 205)

Amb l'arribada dels barris de construcció nova els habitants del centre històric s'han anat desplaçant, buscant unes comoditats que s'adaptin millor al seu nivell de vida actual. En l'àmbit industrial, també buscant més comoditats, el centre es va desplaçar a la zona del polígon industrial, de construcció nova. I pel que fa als comerços de proximitat, amb l'arribada de les grans infraestructures com els supermercats, situats en altres àrees de la ciutat, i la manca de necessitat de comprar diàriament, han perdut vendes. Els habitants dels pobles veïns ja no s'acosten tant als comerços i la deterioració de l'espai i la manca de relleu generacional, han provocat el tancament de molts establiments que es trobaven al centre històric (Estallo i Pete, 2012). La Virtudes ens explica la seva experiència personal: «Jo vaig tenir un negoci aquí al barri. La meua filla va posar una petita fleca però quan els supermercats van començar a vendre la barra de pa tan barata vam haver de tancar. No arribaven els cèntims i ho tinc tancat. Les botigues petites malament. Tothom, com jo, va al supermercat. Jo el pa el compro al supermercat, compro *xusquets* petits, els congelo i cada dia tinc pa».

A causa d'aquest seguit de situacions el barri ha sofert la pèrdua de molts habitants, però també l'arribada de nous veïns de diverses nacionalitats que s'han instal·lat al Barri Antic arran del ventall d'habitatges disponibles i del seu preu.

«Al llarg de la seva història, Valls, i les comarques tarragonines per extensió, han estat sotmeses a complexos corrents migratoris. Exemples relativament pròxims en la història els trobem en el

segle XIX, on començava a haver-hi moviments causats pels inicis de la industrialització; Valls va rebre mà d'obra immigrada d'altres poblacions catalanes a conseqüència del creixement de la indústria, és clar que no es pot comparar la tipologia d'indústria d'aquella època fins ara. També és interessant tenir en compte les migracions dels anys vint del segle XX o fins i tot les que estem vivint en l'actualitat, amb gent que ve des del nord d'Àfrica, de l'Àfrica subsahariana, de l'Europa de l'Est, de l'Amèrica del Sud o fins i tot de la Xina» (Navarro i Roquer, 2010: 210)

El perfil de l'habitant del barri ha anat canviant constantment i no tothom s'ha adaptat a aquesta situació. En el que coincideixen molts veïns, és que es tracta més d'un problema de percepció i de construcció social d'aquelles persones que no hi tenen un contacte directe en el seu dia a dia, que d'una realitat:

«No hi has viscut mai, no saps com és el barri, parles sense saber i parles a través d'uns prejudicis que tens, d'haver-hi passejat un dia i trobar-te a no sé qui que anava amb un bel⁹. Al final Valls és una ciutat diversa i com més aviat acceptem que som una ciutat i en particular una societat diversa, abans avançarem. Sense aquesta acceptació i aquest treball en la multiculturalitat no hi ha forma possible d'avançar com a ciutat» (G. Vives)

En les entrevistes realitzades apareixen diverses opinions pel que fa a la relació entre aquells habitants que ja vivien al barri i els nous, però en el que coincideixen la majoria, com ens deia el Genís, és que majoritàriament es tracta d'un prejudici.

«Quan era petit, els meus amics eren sobretot marroquins perquè eren diferents, com jo. Quan era petit, em sentia més segur amb ells, perquè acabava de venir» (A. Arguasani)

Amb l'exemple de l'Abdelali, veiem que en un primer moment es relacionava amb els marroquins per un tema de seguretat personal i ens mostra que potser el camí és canviar el primer contacte que tenim amb els nous veïns que arriben al barri, per donar-los seguretat i així teixir una xarxa que inclogui a tothom.

«I si comparem l'aspecte social, per mi no és igual. Aquí és més... no sé com dir-ho, aquí no hi ha gaire diferència entre la gent» (A. Arguasani)

«Els meus veïns són migrats i hi tinc relació. Són gent molt maca, la relació és molt cordial, molt amable, molt oberta i a vegades només necessiten que ens obrim nosaltres també; sense prejudicis i sense premisses. A vegades pensem que nosaltres tenim millors condicions que ells, som blancs... i partim de la premissa de pobres, anem a ajudar-los. I no. El primer pas per

---

⁹ Fa referència a aquelles persones de nacionalitats o cultures provinents d'altres països.

treballar cap a un futur millor és entendre que aquestes persones també formen part de la nostra societat i que hem de treballar amb elles, i hi hem de treballar d'igual a igual» (G. Vives)

«Amb la gent del barri no hi tinc massa relació, no en tinc. Amb una o dues si, però no massa, perquè ells¹⁰, són més tancats. Es va morir un senyor que li vaig voler anar a donar el condol a la senyora, però com que estan allà tancats a casa, totes amb el mocador... doncs no. Quan la vaig veure pel carrer li vaig donar el condol, i ja està. Són tancats per la seva cultura però si et veuen parlar amb una que porta mocador ja diuen¹¹: "Mira aquesta amb la gent que es fa". Són persones normals i corrents, com nosaltres. Algunes, n'hi ha altres que són molt rares, n'hi ha algunes que no, però són d'aquesta cultura i ja està. És una cultura molt tancada, ells són ells» (V. Soriano)

Tenint en compte la situació plantejada, les diverses iniciatives d'aquest treball busquen sortir de les normatives establertes, d'aquesta forma dictaminada com a correcte d'ús de l'espai, un espai que ha esdevingut lloc de privatitzat i de vigilància, i que cada vegada més s'organitza per evitar les relacions, la cohesió i l'alienació aquells qui habiten l'espai i que també cada vegada promou més el consum, deixant com a única via d'utilització de l'espai aquelles activitats o maneres de fer que produeixen benefici.

"El capitalisme ha de justificar i dissimular les contradiccions incrustades en les seves relacions socials -la promesa de llibertat davant la realitat de la coacció generalitzada i la promesa de prosperitat davant la realitat de la penúria generalitzada- denigrant la naturalesa d'aquells que explota [...] resulta impossible associar el capitalisme amb qualsevol forma d'alliberament o atribuir la longevitat del sistema a la seva capacitat de satisfer les necessitats humanes." (Federici, 2018: 40)

Crear noves formes de relacionar-nos entre el veïnat. Alhora que amb el resultat de les activitats sobre l'espai públic, propiciar els habitants a qüestionar-se i reflexionar sobre la situació que els envolta. Canviar, o sí més no repensar la percepció del lloc on vivim per introduir la visió que aquests espais buits, degradats o abandonats són espais que generen possibilitat d'actuació, tal com entenia l'artista Lara Almarcegui: «Yo critico la funcionalidad en las ciudades y a la arquitectura, porque siempre diseña y cierra. Yo propongo estos espacios, pero dejándolos abiertos. Entregarlos al público diciendo: estos lugares son importantes porque son una alternativa» (Jarque, 2013).

---

¹⁰ Quan parla d'ells fa al·lusió a aquells veïns del barri que provenen de nacionalitats diferents de la seva.

¹¹ Fa referència a les persones de la mateixa cultura i nacionalitat que ella, interpretant-les com a iguals.

El present procés artístic pretén fusionar art i vida quotidiana per experimentar noves formes de convivència; crear noves situacions juntament amb els habitants del barri que propiciïn les relacions entre ells i la millora del seu entorn, les dues problemàtiques a les quals els seus habitants hi han donat més importància. Com deia Martha Rosler, artista i crítica estatunidenca, citant a George Yúdice: «Desdibujar las fronteras entre el arte y la vida cotidiana, de colocar el deseo de "realidad" por sobre el de la crítica» (Rosler, 2003: 131). Rosler ens parla sobre les accions de l'artista actual: explica que s'han traslladat de l'àmbit de la crítica a l'àmbit de les reformes socials i que els artistes sovint actuen com a agents de l'Estat, tocant problemàtiques sobretot de caràcter social que abans pertanyien a la política o a l'economia.

A través d'aquesta pràctica es pretén engendrar situacions que escapin de la lògica diària, de l'ús quotidià i de la producció, posant èmfasi en les relacions socials entre el veïnatge, propiciant la seva trobada a través d'activitats que creïn coneixement, diàleg i treball cooperatiu i allunyant-nos del valor de la competència; provocar una nova relació amb el temps que no sigui la de producció i de benefici suscitant unes noves relacions entre ells i entre ells i el lloc que habiten, i promoure una actitud activa que creï noves maneres de percebre i actuar a l'entorn des d'una resistència quotidiana i propera respecte d'allò que no ens satisfà.

«Pero también es crucial la cultura popular tal como se produce en las relaciones comunes de la vida cotidiana. Ahí reside uno de los espacios de esperanza claves para la construcción de un tipo de globalización alternativo y una política decidida contra la mercantilización de todo, en la que las fuerzas progresistas de la producción y la transformación cultural puedan tratar de apropiarse y socavar las fuerzas del capital, en lugar de lo contrario» (Harvey, 2012: 167)

Una altra qüestió que també preocupa a molts veïns, és la implementació d'equipaments culturals al barri, espais que l'ajuntament pretén que actuïn per millorar l'entorn i resoldre algunes de les problemàtiques d'àmbit social.

«La cultura s'està convertint cada vegada més en un factor de regeneració urbana, si no de competència entre ciutats que veuen en la recuperació del patrimoni històric i en la dotació d'equipaments culturals una manera d'atraure visitants i també residents, així com una manera d'acumular atributs de diferenciació amb altres enclavaments i territoris» (Manito, 2008: 55)

Els equipaments que recentment s'han edificat són la Biblioteca Carles Cardó, construïda l'any 2014 enmig del barri. Un equipament que també inclou el Centre Cívic del Barri Antic, les regidories de cultura de l'ajuntament i el punt Òmnia municipal, i el Museu Castellèr, situat al costat de la plaça del Blat, quilòmetre zero del món casteller, que s'havia d'inaugurar l'any 2017. Actualment hi ha l'estructura construïda però es troba completament buit a l'interior a l'espera d'una nova convocatòria per desenvolupar el projecte.

Aquests equipaments, tal com ens expliquen els veïns, no han aconseguit resoldre les problemàtiques que es plantejaven.

«El Museu Casteller pensem que serà la panacea i que salvarà al barri, però al final el Museu Casteller no deix de ser una infraestructura que atraurà qui atraurà. Jo sóc casteller i jo hi aniré, evidentment. Però més enllà dels castellans i castelleres, més enllà de les escoles que hi puguin anar, de veritat pensem que el Museu Casteller salvarà el barri? [...] La biblioteca trenca l'estètica del Barri Antic, també és un espai que se li ha de donar vida, és un espai que se li ha de permetre participar-hi tothom [...] a mi m'ha semblat com mira, és un espai que tenim, anem-hi a posar moltes coses. Però no té la funcionalitat que hauria de tenir» (G. Vives)

«Museus Castellans, biblioteques... això és molt bonic perquè és en el que ens hem gastat els diners del *totxo* [...] tot això s'ha de projectar, s'ha de pensar i no s'ha fet. La biblioteca podria anar tant al Barri Antic com podria anar al Fornàs o podria anar a Mas Clariana. No té res d'especial per estar en un barri així i potser ho hauria de tenir. A més a més, té un Centre Cívic a dins que no hi hauria d'anar perquè són activitats que no quadren. Però clar, els diners per fer el Centre Cívic que s'hauria de fer a Ca la Mateueta se n'han anat al Museu Casteller, llavors el Museu Casteller és el mateix. Potser s'ha fet una obra molt bonica, però com es conjuga amb totes les persones que hi viuen? [...] Van fer una xerrada sobre el tema de què aporten els equipaments culturals a les ciutats i hi havia tot el tema del Museu Casteller. Diversa gent explicava el que aportaven a les ciutats, jo per exemple vaig dir: "Aquest Museu Casteller s'està posant en un barri que tu li preguntes a la gent què és això i no ho saben, tu li preguntes a un romanès o un cubà què són els castells i no ho saben. Els nens potser sí perquè ho fan a l'escola, però clar, estem posant un equipament que serà molt important en un espai on els veïns no l'acaben d'entendre perquè ningú els hi ha explicat". Això per començar, després com es combina tot això. Jo crec que fins ara no hi ha un pla social de com el Museu Casteller fa que aquest barri, en l'àmbit social, es recuperi una mica» (L. Quintero)

En una reunió a la qual vaig assistir al local de l'Associació de veïns del Barri Antic on participaven una trentena de veïns, l'Albert Batet, l'alcalde de Valls; Judit Fàbregas, regidora d'Actuacions Públiques, Urbanisme, Barri Antic i Patrimoni; Enric Garcia, regidor de Seguretat Ciutadana i Protecció Civil, i Jordi Cartanyà, regidor d'Habitatge i Benestar Social per parlar de la situació al barri, també van sorgir diverses opinions sobre les noves infraestructures implementades.

«Molt bé que hagin fet aquestes inversions amb nous equipaments, però aquests equipaments no han resolt cap problemàtica. No han sigut gens efectives per la gent del barri i no han

aconseguit reactivar el moviment. S'hi ha fet una inversió que no ha servit de res i això és que l'han fet molt malament. S'han de mirar les actuacions de les altres ciutats i pobles i tot allò que està bé i funciona, copiar-ho. Aquí a Valls s'està actuant però sense tenir cap mena d'estratègia i així, les coses no funcionen. Si amb la inversió pública que hi ha hagut aquests anys, estem així, imagina't com estarem...» (J. Sans¹²)

L'alcalde, responent a les queixes del veïnat, explica tot el que s'ha fet al barri i diu que n'hi ha molts d'altres, com els blocs Muñoz, que estan igual o pitjor però moltes vegades els d'aquí només veuen això -els veïns riuen-. Remarca que és la legislatura que ha fet més pel barri: Escola d'Idiomes, Biblioteca, Museu Castellè... i que segurament ningú tornarà a fer tanta inversió al barri com ha fet ell. Menciona que la inversió que s'ha fet ha sigut tota pública, de privada no n'hi ha hagut -la cara dels veïns canvia completament i salten enfadats-. La Victòria Cubos, que viu al barri i té una fruiteria a la plaça de l'Oli, li respon: «Si no n'hi ha hagut, es pot preguntar per què. Hem viscut una crisi econòmica molt gran i, tot i això, aquesta no és la realitat. En l'àmbit particular moltíssims veïns hem invertit, les cases al barri cauen, i per mantenir-les tots hem fet un esforç econòmic molt gran, sinó, no estarien com estan. Per altra banda, també som molts els que tenim negocis al barri. No és gens fàcil obrir la persiana cada dia, els diners que s'hi han de posar són molts, tant pels locals, com per les vendes, i ho fem per estima al barri».

Un home gran, del que no conec la identitat, es queixa del fet que fa molts anys que les coses funcionen igual: «Només venen aquí a fer el *paperino*. Fa uns anys quan arreglaven l'asfalt del carrer de St. Francesc ens van preguntar amb antelació com el volíem. Il·lusos de nosaltres vam fer reunions amb l'ajuntament, pensant-nos que era una bona iniciativa. Al cap d'uns dies, ens van dir que ja estava tot el material comprat, les obres tancades i que ho farien tal com ells havien pensat. Voleu quedar bé però mai no feu el que us demanem i així segueix funcionant l'ajuntament a hores d'ara, amb les aparences».

Veient aquesta manca d'estudi i resolució de la situació per part de les institucions és necessari crear relacions entre els veïns i iniciatives que promoguin les premisses que no han estat capaces de resoldre. «Avui, immersos en una època precària, en un país amb una educació deficient i amb els diners públics de la cultura segrestats per la marca ciutat i la indústria cultural afí al neoliberalisme, només es pot generar nova cultura democràtica des de la base. Amb voluntat, obsessió i equips solidaris [...] La cultura requereix equips humans formats i en estreta relació amb el sistema educatiu i amb la realitat del carrer, no en edificis sense ànima, on el contingut és propaganda, caprici o consigna dels gestors culturals formats al voltant del conseller, regidor o delegat de torn» (Ribas, 2015).

---

¹² El Jordi Sans és veí del barri i té un bar a la plaça de l'Oli. En passar tot el dia amb els veïns i viure les situacions de primera mà, és molt conscient de la situació actual i desenvolupa diverses activitats que propicien el moviment a la plaça.

FECSA

MI
HA

VI-
DA

Actualment els habitants del barri i de Valls en general, mantenen una percepció força negativa de l'espai, promoguda pels problemes de caràcter social i arquitectònic que envolten el barri. A través d'uns mapes a escala reduïda, que inclouen l'estructura dels carrers de l'interior de les muralles, es convida als veïns de Valls a construir un nou imaginari personal en clau de millora, imaginant-se com seria el seu barri ideal, centrant-se en el conjunt del barri i en la seva distribució perquè aquesta es pugui adaptar millor a les seves necessitats diàries.

Alberto Corsín, en la seva publicació *Reclamar las infraestructuras* (2018), ens parla sobre la utilitat dels mapes: «De hecho, se suele decir, con razón, que "el mapa no es el territorio": los mapas simplifican realidades y matices que ningún sistema de representación puede acomodar en toda su complejidad. Ciertamente. Pero esa es la razón, también, por la que no debemos dejar la representación de nuestro territorio, de nuestras complejidades y complicidades, en manos de terceros. Si los mapas cuentan verdades a medias, ¡hagamos más mapas para que las medias sumen enteros! Mapa, tras mapa, tras mapa: de las injusticias que nos asolan, de nuestros sueños y aspiraciones, de nuestras contradicciones y titubeos. Mapas de nuestros fracasos y mapas de nuestras alegrías». Seguint la idea que ens exposa, els utilitzarem com una infraestructura que ens permeti veure el conjunt d'opinions de la gent del barri sobre l'espai que ocupen. Que els veïns, puguin fer visibles aquelles coses que no hi apareixen, però que també organitzen el seu espai.

El dia de Sant Jordi, aprofitant el moviment dels veïns de Valls que passejaven pel carrer i que jo estava en una paradeta, vaig anar parlant amb diverses persones. Els vaig proposar l'exercici de pensar en com seria un barri millor per ells, què és allò que mantindrien o què és allò que els agradaria canviar.

A partir d'aquí els vaig repartir un full amb la imatge d'aquest mapa, que van anar omplint de forma individual. Marcaven tota la informació que els venia al cap: aquells llocs que els agradaria que tinguessin una altra utilitat o aquells que ja els estaven bé.

Després d'haver fet l'activitat individualment, amb una vintena de mapes en mà i veient que moltes de les propostes coincidien entre elles, la idea era realitzar un seguit d'activitats conjuntes al voltant d'aquests espais, responent a les demandes al gust dels veïns que van col·laborar. D'aquesta manera propiciar la visualització d'aquelles coses que no els agradaven, intentant que siguessin menys efímeres que les activitats que es proposaven per part de l'Ajuntament o per part de l'Associació de veïns, com serien el Barri en Flor i Florits, que tenen una durada de dues setmanes.

«El Barri en Flor¹³, allò de decorar façanes, els balcons... quan fas això i la gent passa pel carrer: «Oh, que maco», ho veus tot adornat, però clar, la casa del costat està en ruïnes. Que es facin coses així, artístiques, està bé, perquè així la gent ve al barri i és una manera d'activar-lo. Però que hi hagi una obra aquí i al costat estigui tot fet *caldo*... el que s'hauria de fer és fer servir el que està en ruïnes per fer alguna cosa reivindicativa, però no una persona, sinó bastantes cases del Barri Antic» (F. Amill).

«Jo trobo que tan Florits¹⁴, com el Barri en Flor, són iniciatives que estan molt bé perquè al final el que generen és una re-apropiació de l'espai públic per part de la gent. Al final, no deixen de ser activitats que el que fan és la re-apropiació de l'espai públic, que ens pertany i que cada vegada està més privatitzat. Crec que són iniciatives que hi han de ser i que al final criden molt l'atenció, però hauríem de fer que aquestes iniciatives tinguessin un to reivindicatiu. La situació del barri és indignant» (G. Vives).

«Això és molt hipòcrita perquè poses el barri bonic durant quinze dies, però l'hem de posar bonic per sempre. Les flors es pansen, hem de fer alguna cosa que quedi bonica per sempre, que no sigui només de quinze dies, efímer» (L. Quintero).

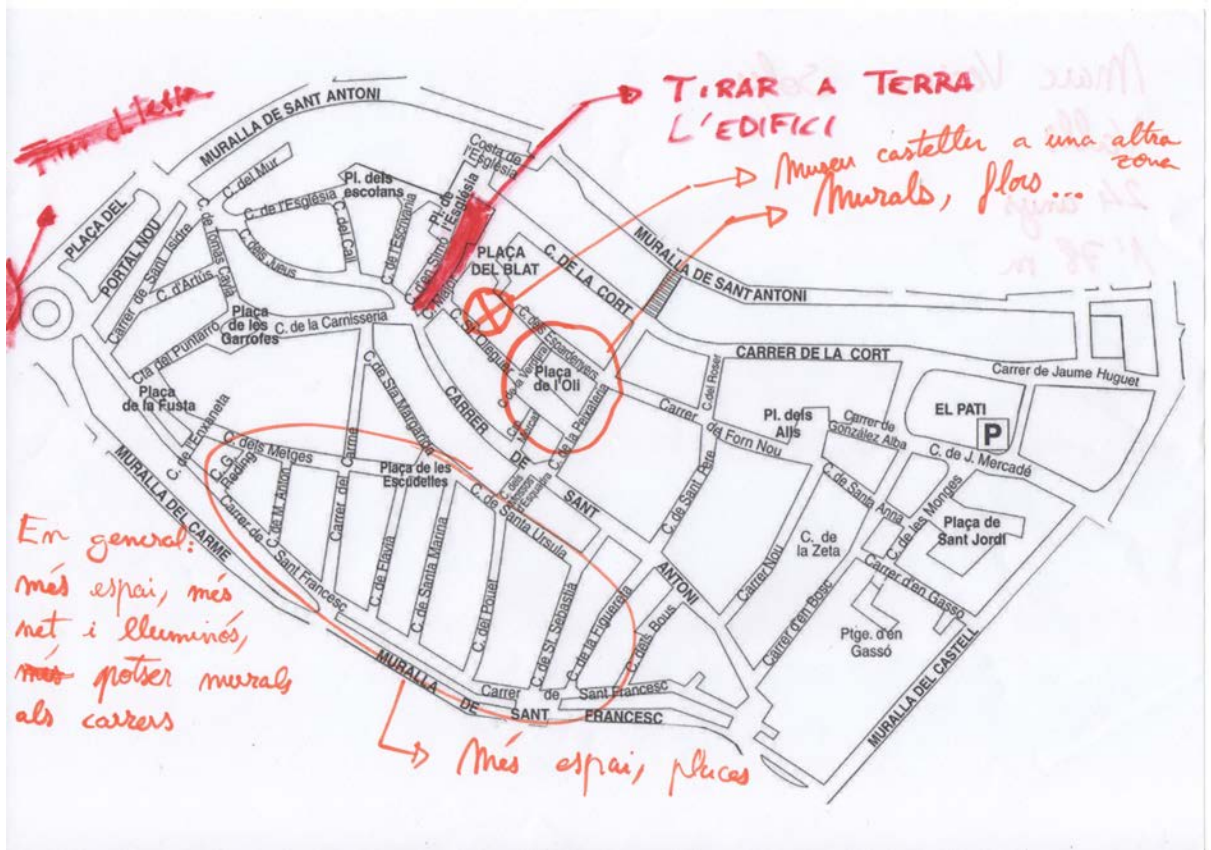

Mapa 2: Realitzat per Neus Armenjach, habitant de Valls (23.05.2018)

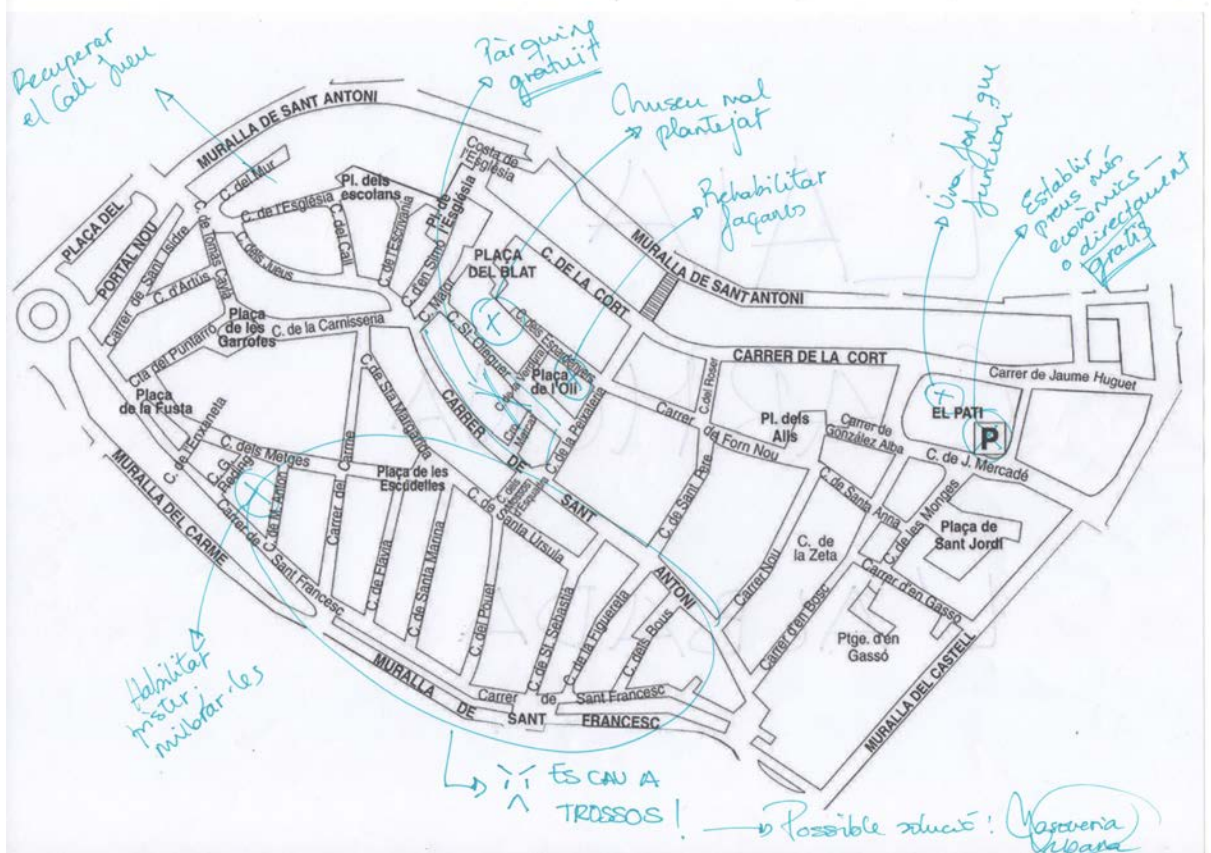
¹³ Iniciativa de la regidoria de Comerç i Turisme de l'Ajuntament de Valls que convoca un concurs de decoració floral al Barri Antic. Conviden als veïns a decorar durant uns dies les seves façanes amb motius florals i en l'acabar el període es desenvolupa un concurs públic entre tots els participants.

¹⁴ Concurs d'intervencions artístiques efímeres convocat per l'Associació de veïns del Barri Antic de Valls en col·laboració amb l'Ajuntament de Valls. Està obert a persones i col·lectius vinculats a qualsevol àmbit de la creació i busca difondre una imatge positiva del barri amb un conjunt d'intervencions artístiques col·locades a diversos indrets del barri.

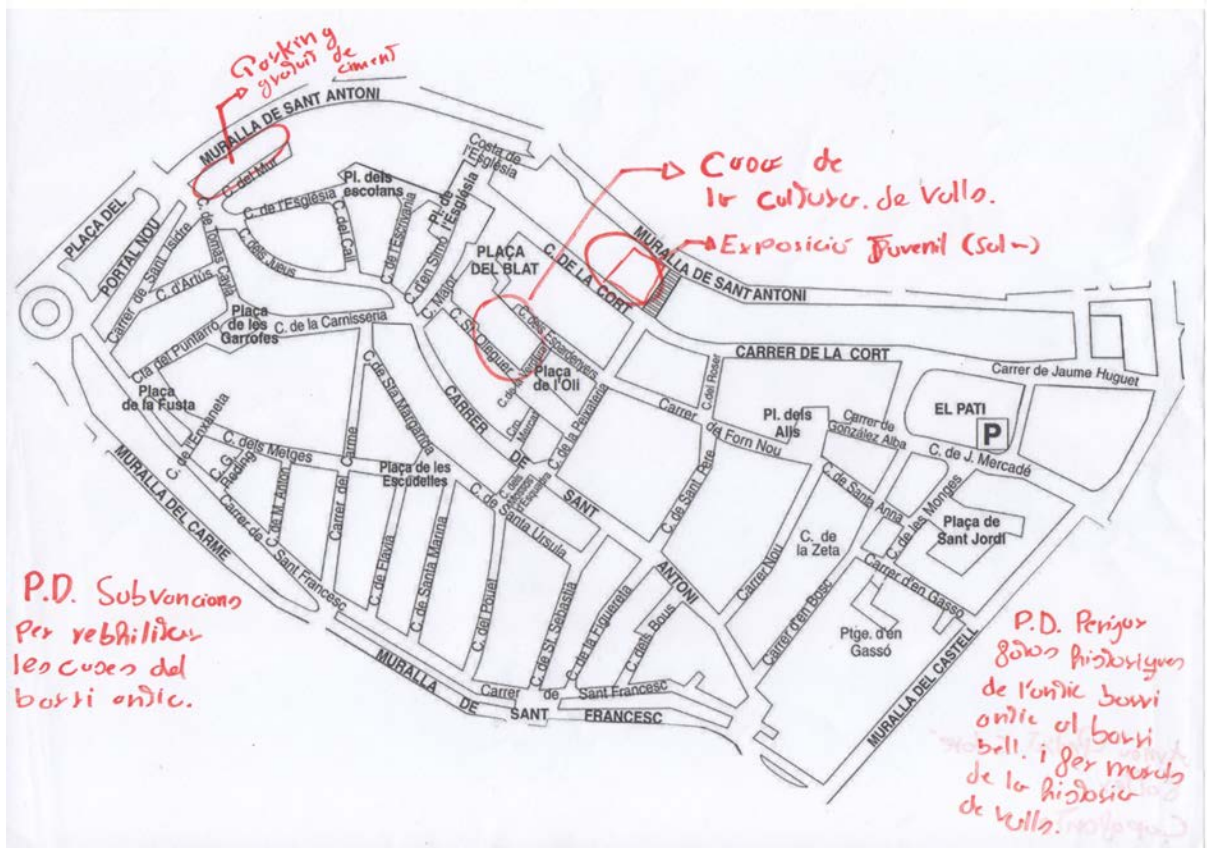

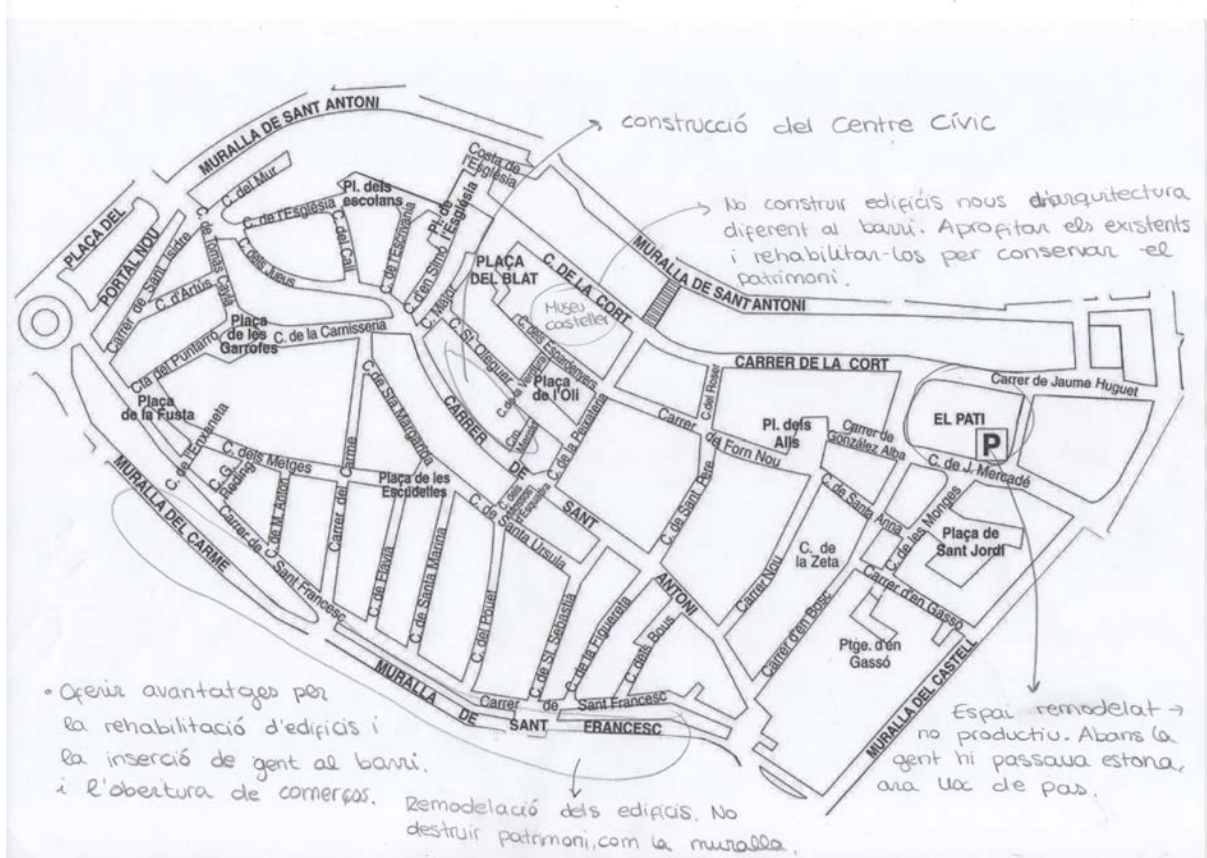
Mapa 3: Realitzat per Marc Veciana, habitant de Valls (23.05.2018)

Mapa 4: Realitzat per Laia Carmona, habitant de Valls (23.05.2018)

Mapa 5: Realitzat per Arnau Pedret, habitant de Valls (23.05.2018)

Mapa 6: Realitzat per Sergi Mariné, habitant del Barri Antic (23.05.2018)

El cine nou

Un d'aquests indrets que ha aparegut repetidament en el mapa, demanant sobretot la seva rehabilitació o l'aprofitament per dur a terme altres activitats, és l'edifici d'un vell cinema, anomenat popularment com a *Cine Nou*, tot i que havia tingut diversos noms. Aquest és un edifici d'especial interès pels vallencs, que mostra un reflex de la situació actual del barri. Després d'haver parlat amb la Lurdes, que viu a l'edifici de davant del cinema, vam decidir iniciar una activitat amb el conjunt de veïns que vivien a prop i que el veuen dia a dia.

«Jo ara visc al carrer d'en Bosc, tinc el cinema davant i està tot enderrocat. obro la finestra i és molt trist viure allà, ara perquè m'he acostumat i no sé fins a quin punt m'afecta tenir cada dia aquest paisatge davant dels ulls. En aquest pis fa deu anys que hi visc, no sé si amb un altre paisatge seria més feliç... Clar, jo he vingut de Barcelona, no tinc un gran paisatge, però sí que hi ha vegades que obro la finestra i penso: Quina pena, està tot destruït, tot tirat, és molt lleig, molt. Sembla que hagi caigut una bomba i no és agradable» (L. Quintero)

El cinema al segle XX, segle de màxima transcendència d'aquest espai, era percebut com un esdeveniment social al qual assistia un gran volum de gent: «Moments difícils per a quasi tot, menys per al cinema, que era un bon aliat per a la refeta de la postguerra. L'abundant oferta de sessions cinematogràfiques dels anys quaranta tenia assegurada l'assistència. Tots anàvem al cine, tots parlàvem de cine. Es creà una mena d'hàbit que ens feia ser espectadors autòmats d'un cinema curioset, net de tota impuresa, molt ben filtrat per la censura, i que ens tenia embadalits» (Fernàndez, 1994: 14).

«Cada dia teatre. Després al començar a haver-hi cine i perfecciona's i així... el cine, el millor puesto que anàvem lo jovent, al cine el diumenge a la tarda, cap al cine, cap al cine. Hi havia tres cines; pues los tres s'omplien aquí Valls» (Martínez i Bodoque, 2005: 251)

«Tenia una població de 10.000 habitants i omplien tres cines. Ara n'hi ha 20.000 i lo que hi havia ja està tancat» (Martínez i Bodoque, 2005: 251)

Al llibre *Aquí comptem per festes de la Candela. Records de vida a Valls* (Martínez i Bodoque, 2005) hi trobem una sèrie de testimonis, com els dos anteriors, que ens parlen sobre les seves activitats de lleure. La majoria sí que centraven les seves estones en el cinema, el ball o el teatre, però també n'hi ha d'altres que testimonien la reticència i percepció negativa envers el cine i el ball. En aquests casos es decantaven més cap a les representacions teatrals, com a fórmula convenient i decorosa.

«Si, no, no hi vàvem [al cine]. La meva mare era molt rigorosa amb aquestes coses i li semblava que al cine aniríem a aprendre males costums, o males d'això, i res de cine!» (Martínez i Bodoque, 2005: 251)

Però tal com s'explica a *Valls i la seva història. Època contemporània. Segle XX*: «Els temps canvien, i amb l'arribada de la televisió, l'efervescència dels esports d'equip, la llibertat en la concepció dels espectacles i el lleure generalitzat, els cinemes, que no saberen readaptar-se a temps a les noves formes de diversió, anaren tancant les portes. El primer de desaparèixer de la cartellera cinematogràfica de la premsa local va ser el Cinema Valls (1969), després l'Apolo (1988) i, finalment el Cinema Nou, i la ciutat es quedà òrfena de cinemes durant una bona temporada, fins que l'any 2007 ha obert les portes el multicinema del Vilar, de la mà de l'empresa JCA Cinemes» (Navarro i Roquer, 2010: 355).

Aquesta ha estat la raó per la qual actualment trobem l'edifici del Cinema Nou en ruïnes i també mostra com el JCA Cinemes ha estat construït més enllà, al Vilà, un barri de construcció més recent.

Per tal de desenvolupar l'activitat en aquest espai i fer-ho d'una forma més propera, em vaig tornar a posar en contacte amb la Lurdes i li vaig plantejar de col·laborar-hi. Ella que coneixia a l'Aida Sanchez, li va proposar de participar-hi. Es va generar una xarxa on van anar contactant amb més veïns, que altres persones hi mantenien relació, o fins i tot alguns que no coneixien més que de vista. L'Aida, la Maria i el Roger van rebre la idea de forma positiva, contents que algú tingués iniciatives respecte a aquelles coses amb què ells tampoc s'hi sentien còmodes. Tot i que a la Maria li semblava bé l'acció, estava molt esgotada amb la feina i va preferir no participar. A un altre noi, del que desconec la identitat, no li va interessar tant i ens va dir que tenia altres coses a fer.

LO MEJOR
que
te
Pueda

NO PODEMOS DEFENSAR
LA LIBERTAD
OLVIDANT...

Amb aquests ja havíem contactat amb totes les persones que habiten al voltant del cinema. Fins feia dos dies, hi tenien un veí més, però va ser detingut el dia 10 de maig per vendre substàncies estupefaents al voltant del carrer d'en Bosc, acusat d'un presumpte delictes contra la salut pública. Uns mesos abans, concretament el 12 de març, la Lurdes m'havia parlat de la seva relació amb aquest veí.

«Jo visc en un carrer que abans hi havia un bar, ara s'ha canviat de lloc. Era d'un noi magrebí que venia molta droga. Ho has de saber diferenciar molt bé: aquesta persona, s'està guanyant la vida d'aquesta manera, a mi no m'agrada però tampoc vull estar malament amb ell. Per exemple, a mi el Moha sempre m'ha respectat molt, m'ha ajudat... si veia que anava molt carregada, ell sempre estava allà, al bar, i m'ajudava. Jo no tinc res a dir contra ell com a persona, sempre s'ha portat molt bé amb mi i hi he tingut molt bona relació. Ell, és una de les persones que més distribueix. Ara ja no hi és, però hi ha un altre noi al meu carrer que també distribueix. És una mica el mateix rol. Ells són molt agradables amb mi, jo entenc o interpreto que formo part de la seva comunitat, i a mi no em faran mai res. Amb ells hi ha aquesta confiança de viure al mateix barri, ens veiem, ens saludem... vull dir que no hi ha problemes de convivència, en aquest sentit. Cadascú fa el seu. Jo no comparteixo el que fa, perquè a més a més, ho fa en plena llum del dia, i és molt descarat, però sí que és veritat que ell és una persona que fa el seu i no distorsiona tampoc.

Com anècdota, per exemple, jo sóc inspectora de consum i vaig fer unes inspeccions a uns locutoris de Valls. La majoria d'ells, no complien la normativa, llavors el que fem és explicar-los què han de fer per complir-la i els hi donem trenta dies per fer-ho, llavors tornem a passar. N'hi va haver un que no la complia i al cap de trenta dies vaig tornar a passar. Havien de penjar un cartell i no ho van fer. Un dia, a les onze de la nit, em van venir a buscar a casa perquè els havia sancionat, amenaçant, i va ser el Moha, que és aquesta persona que tenia el bar, el que em va protegir. *Es la vecina, es buena persona...* jo em vaig espantar molt, i gràcies a ell, em vaig sentir molt protegida.

No tot és blanc ni negre. Hi ha molts matisos, i les persones, tenen moltes cares. Aquesta persona fa una cosa que no m'agrada, però en aquest moment em va protegir. El barri té moltes situacions de totes aquestes cares» (L. Quintero).

Així doncs, amb tots els veïns voluntaris que estaven decidits a tirar-ho endavant, vam establir un dia que els anés bé a tots per poder desenvolupar l'activitat. Un dissabte al matí, ens trobàvem tots al terrat de casa de l'Aida i la Maria, una família que ha viscut de tota la vida al barri, just davant del cinema. Des del seu terrat veiem directament l'estat en què es troba l'edifici, així com moltes altres vistes del poble. En un primer moment érem l'Aida, la Lurdes i el Roger¹⁵. Després d'haver comentat tot el que es veia: el campanar, el cinema, una canonada taponada de casa la Lurdes, etc., ens vam instal·lar damunt d'una catifa que havia portat la Lurdes per estar més còmodes. Vam anar parlant dels interessos personals de cadascun d'ells per establir relacions entre allò que compartien i així resoldre l'activitat de forma que tots hi estiguessin d'acord.

L'Aida, que és historiadora, mencionava que molts veïns de Valls ni tan sols sabien que aquell edifici havia estat un cinema, que li agradaria retornar a aquesta idea per tal de crear una memòria del lloc, ja que creu que és una part essencial de la identitat de les ciutats i visualitzar el que havia sigut des de l'art públic en seria una bona manera. A tots ells els va semblar bé.

«Quan era molt petita, ja vivíem aquí, i hi anava cada dia que feien pel·lícules. Era com una segona casa, entrava i sortia quan volia. Recordo que cada dia reproduïen dues pel·lícules i entremig sortia a agafar berenar de casa. No m'importava quin fos l'argument, hi anava per passar l'estona i trobar-me amb altra gent, però va durar poc» (A. Sanchez)

Van procedir a pensar què podien fer per adequar-se a aquesta proposta. Va sorgir la idea conjunta d'escollir pel·lícules que els agradessin a tots i tornar a encartellar de forma simbòlica allò que el públic i els espectadors volien veure, damunt de les mateixes sis cartelleres que ja hi havia de les quals només en quedava rastre de dues.

Volien fer alguna cosa que resultés, com ells anomenaven, més poètica. Alguna cosa que els agradés veure cada matí al sortir de casa. Després d'uns instants de bloqueig general, van arribar a la conclusió d'escriure aquelles frases que més els havien agradat de les seves pel·lícules preferides. Van començar a fer una llista conjunta de títols de pel·lícules que els agradaven, descartant aquelles que no satisfien a tothom i ressaltant les que no podien deixar escapar per tal que en quedessin tan sols sis i es poguessin adaptar a les antigues cartelleres. Es van quedar amb «Vola alt i no et deixis atrapar amb ningú» de *Pa negre*, «No podem defensar la llibertat aliena oblidant-nos de la pròpia» de *Bona nit i bona sort*, «Live your moment» de *Coco*, «Lo mejor que te puede suceder es que ames y seas correspondido» de *Moulin Rouge*, «Terra de llibertat lloc de valents» de *Pearl Harbor* i «Buen giorno principesa» de *La vida es bella*.

---

¹⁵ Veí que viu al pis de sota de casa l'Aida i la Maria.

Van començar a pintar les frases en uns cartells, primer amb una mica de por, però cada vegada amb més energia i contents de tornar a utilitzar els pinzells, ja que feia molt de temps que no ho feien i els portava records de la infància. Cadascú d'ells anava triant la que li feia més il·lúsió escriure fins que les van tenir totes fetes.

Molt satisfets de la seva feina feta i veient l'evolució que havien tingut utilitzant els pinzells, vam baixar al carrer a penjar els cartells que havien fet. En aquest moment s'hi va afegir la Maria, la mare de l'Aida, que havia tornat de treballar i tot i que quan se li va proposar hi va renunciar, en veure'ns va tenir ganes de participar. Per un moment semblava que en comptes d'arreglar el cinema el destrossaríem, per l'impacte que es creava a la façana a l'hora de clavar-los a la paret, però ho vam aconseguir i vam iniciar una sessió fotogràfica dels veïns amb les seves obres i amb el seu nou entorn. L'Aida va dedicar a la Lurdes el cartell dient-li: Cada matí en sortir de casa, mira'l i llegeix *bon giorno principesa*.

Mentre anàvem penjant els cartells vam començar a sentir les primeres opinions dels veïns que passaven pel carrer. Ens van preguntar si era una intervenció de Florits, què fèiem, etc. A una parella de dones grans, els va agradar molt i ens van dir que a la tarda quan ho tinguéssim acabat, tornarien a passar amb la càmera per fer-ne fotos i poder-les penjar a les xarxes. Però també hi va haver opinions negatives, com la d'un noi que ens va deixar anar: «Cuándo terminéis lo voy a quitar todo». Actualment, dos mesos després de la intervenció, han desaparegut tres dels cartells.

A través d'aquest exercici, es va crear un diàleg entre veïns que mai abans havien compartit cap estona més enllà de saludar-se quan coincidien. Els dies següents a les xarxes socials els veïns mostraven el seu orgull per allò que havien fet i es feien comentaris d'afecte entre ells. La Lurdes deia que des del dia que ho vam penjar no parava de guaitar per la finestra, a veure si encara aguantava tot ben col·locat.

L'activitat pretén visibilitzar una problemàtica local a través d'un immoble concret, sortint de la seva quotidianitat i produint un moment d'estar conjuntament entre els seus veïns, modificant el seu espai comú, creant-hi un nou vincle produït per la seva activitat en el lloc i mobilitzant el conjunt de veïns contra aquelles coses que no els agraden. Un intent d'activar temporalment, i de manera simbòlica, el cinema, un espai que havia quedat totalment anul·lat.

...
O MEJOR QUE
te puede
suceder es que
... y SEAS
correspondido
MOULIN ROUGE

TERRA DE
LLIBERTAT
LLOC DE
VALENTS
PEARL HARBOR

...
buon
giorno
principessa
LA VITA È
BELLA

LLIBERTAT

Vola alt
i no et deixis
atrapar per
ningú

Fa negre

NO PODEM DEFENSAR
LA LLIBERTAT ALIENA,
OBLIDANT-NOS DE LA
PRÒPIA

BONA NIT I BONA SORT

LIVE
YOUR
MOMENT

COLO

TUS MUERTE

GOVERN
LLIBERTAT

Plaça de la Zeta

Als mapes també hi apareix assenyalada repetidament la plaça de la Zeta amb la proposta de realitzar-hi una zona verda o una zona de jocs per la canalla. Aquesta plaça toca directament amb el carrer d'en Bosc i està situada a tocar del *Cine Nou*. És una plaça que queda tancada, on els cotxes no hi poden accedir i actualment no hi ha gaire moviment de gent. Parlant amb l'Abdelali, que viu a prop, m'explica que és un lloc on ell de petit sempre jugava.

«Aquí al carrer de la Zeta visc jo. Quan era petit sempre jugava a futbol a la plaça de la Zeta i també ens movíem per baix a la muralla que hi havia una plaça. Bàsicament quan era petit em movia per les places d'aquí al Barri Antic» (A. Arguasani)

Actualment sent tristor i nostàlgia en veure la plaça tan desaprofitada, diu que ha perdut vida i que ja no és el que era abans quan jugaven a pilota diàriament, el bar sempre estava ple i hi havia moviment. Era el lloc de trobada amb els seus amics del barri, sempre jugaven al que ell anomena "futbol de carrer" que poc en queda, diu que ara tothom qui vol jugar a futbol ja va a les escoles. Explica que hi havia una veïna que sempre s'enfadava en veure'ls perquè feien soroll, fins que l'Ajuntament va col·locar un cartell a la plaça que prohibeix jugar a la pilota. A partir d'aquell dia, sempre que hi anaven, la policia els feia fora i van optar per demanar a l'Ajuntament una pista de futbol. Semblava que els havien fet cas perquè van començar a construir una pista uns carrers més avall, però resulta que la van fer de bàsquet. A poc a poc han anat deixant de jugar al carrer.

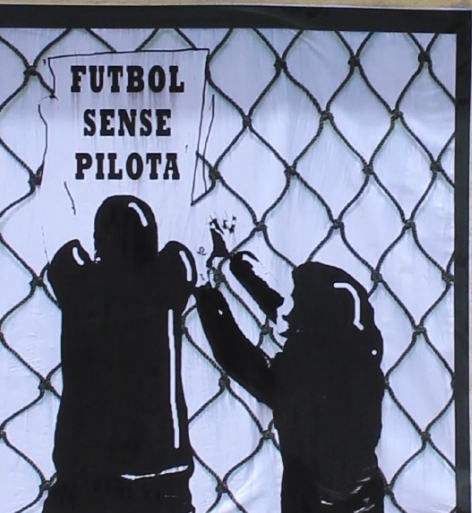
Per incentivar la recuperació de l'activitat a la plaça, amb la idea que mostraven diverses persones als mapes i el que ens diu l'Abdelali, hem començat a pensar què és el que podríem fer. Parlant amb diversos veïns del barri, com l'Abdelali o el Ferran i veïns que havien assenyalat en els mapes la plaça de la Zeta com a indret idoni per la incorporació d'un parc infantil com la Neus¹⁶ o la Laia¹⁷, en un primer moment se'ns feia difícil trobar alguna cosa que incentivés el joc a la plaça amb els recursos que teníem. Veient les intervencions als mapes a tots ens venia al cap el típic parc infantil, com en tenim d'altres a Valls, amb gronxadors... l'opció que contemplàvem en aquell moment era fer alguna instal·lació, com la que havíem fet al cinema, que fes reflexionar sobre la utilització d'aquell espai. Uns dies més endavant la Neus va tenir la idea de posar-hi jocs com la xarranca o el tres en ratlla pintats a terra, i d'aquesta manera actuar de forma més directa amb els veïns, donant aquestes diverses opcions, que marquessin la utilització de l'espai de forma evident perquè d'aquesta manera fos més fàcil un inici de la utilització com a espai de lleure infantil.

---

¹⁶ Es tracta de la Neus Armenjach, veïna de Valls, del barri de la Xamora. El dia 23.04.2018 va participar en l'activitat de completar els mapes amb la seva opinió respecte dels diversos indrets del Barri Antic, espai on s'hi mou diàriament per fer les compres, anar a la biblioteca, assajar teatre... entre moltes d'altres activitats que realitza en aquest indret.

¹⁷ Es tracta de la Laia Carmona, veïna de Valls, del barri de l'Albada. El dia 23.04.2018 va participar en l'activitat de completar els mapes amb la seva opinió respecte als diversos indrets del Barri Antic. El freqüenta sovint, ja sigui per anar al Casal Popular la Turba o per anar a El Safareig, el bar on passa la major part del seu temps lliure.

MARK
ZOTA
CARAVAN
JESUS

ZOTA Solo ha

Una estona més tard, em tornava a trobar amb l'Abdelali a la plaça de la Zeta. Li vaig explicar la idea de la Neus i li va semblar molt adequada, li semblava bé tirar-la endavant i seguiria participant en la iniciativa. Després d'una estona de conversa però, seguia amb la idea d'un lloc on jugar a futbol, això que tant li havia mancat de més petit i vam buscar alguna manera de desafiar els cartells que prohibien jugar a la pilota, buscant una alternativa que permetés jugar a futbol i inventant-nos unes normes per jugar-hi sense utilitzar pilota. Ens vam asseure a un dels bancs de la plaça fins que vam trobar la manera: Fem dos equips, un equip se situa a cada banda de la pista. Es tracta de fer gol amb el nostre propi cos, arribant a l'altre costat de la pista i tocant la porteria. Les jugadores ens repartim en atacants i defenses. Si quan passem a l'altre costat de la pista ens toca una de l'equip contrari, ens hem de quedar quietes fins que ens salvin tocant-nos amb la mà. Aquesta seria la descripció que posaríem a una de les porteries, i a l'altre «Futbol sense pilota» contrarestant el cartell que hi ha uns metres més amunt prohibint-ho. D'aquesta manera faríem realitat la idea de l'Abdelali de seguir jugant a futbol a la plaça d'aquesta forma alternativa, però també amb la col·locació de les dues porteries, deixar oberta a la decisió del públic la manera d'utilitzar la plaça.

El futbol, tot i les crítiques negatives que ha sofert, és un joc que té molt d'èxit entre els més petits, un reflex de la importància que se li dona en l'àmbit social, i tant a les escoles com als carrers té una capacitat integradora, sobretot en nens i nouvinguts. Aquest fet de decidir-nos pel futbol m'ha portat a un seguit de contradiccions en ser un joc considerat per a moltes persones masculí, on en l'àmbit més professional l'anomenat futbol femení (ja que els homes juguen tan sols a futbol) és testimoni d'uns sous més baixos i d'una invisibilització als mitjans de comunicació. En l'àmbit de les escoles a l'estona d'esbarjo dictamina la utilització de l'espai als patis, ocupant la part central i normalment la més extensa, de manera que els altres jocs s'han de desenvolupar al seu voltant en un espai molt més reduït. Així doncs, volíem desenvolupar aquesta activitat com una manera de trencar amb aquesta idea i fer una crida a tothom que moltes vegades no s'ha sentit tan acceptat per participar en aquest esport o ha pensat que no li pertoca.

Per contrarestar-ho en les imatges col·locades al carrer he utilitzat el femení genèric i fer referència a tothom independentment del seu gènere i per fer reflexionar el públic donant per suposat que aquells qui se senten còmodes amb el joc aprofitaran l'espai igual i aquells qui no pot actuar com un incentiu.

Alhora, moltes escoles estan buscant alternatives perquè el futbol no ocupi tot l'espai d'esbarjo i han implementat algun dia de la setmana on no es pot utilitzar la pilota. Com ens diuen en l'article *Contra l'imperi del futbol: els patis de les escoles a revisió* (Torralbo, 2017): «És cert que alguns alumnes juguen a altres jocs, però la dependència a la pilota és tan gran, que se les empesquen per convertir qualsevol cosa en pilota i jugar d'amagat: reunir el paper de plata i fer una bola, ha estat la "solució" que alguns han trobat, a falta d'una real». Hem cregut que la dèria per jugar a futbol seria una bona manera per recuperar l'activitat a la plaça tot i la prohibició de jugar a la pilota, suggerint una alternativa però sense implementar un joc concret, deixant obert a altres opcions com aquest exemple anterior.

Recentment també diversos mitjans han comunicat que el futbol "femení" està incrementant en diversos espais i com que aquest no té les infraestructures adaptades al seu creixement de moment gaudeix de menys condicions, a l'espera que aquestes es puguin adaptar a l'activitat actual com veiem a la notícia de TV3: *Dues nenes impulsen el boom del futbol femení de base a Bellvitge*. El fet d'incentivar la utilització d'aquest espai amb el futbol posa en la mateixa situació les persones de tots els sexes i permet allunyar-nos d'aquesta separació alhora que fer que gaudeixin del mateix espai uns i altres.

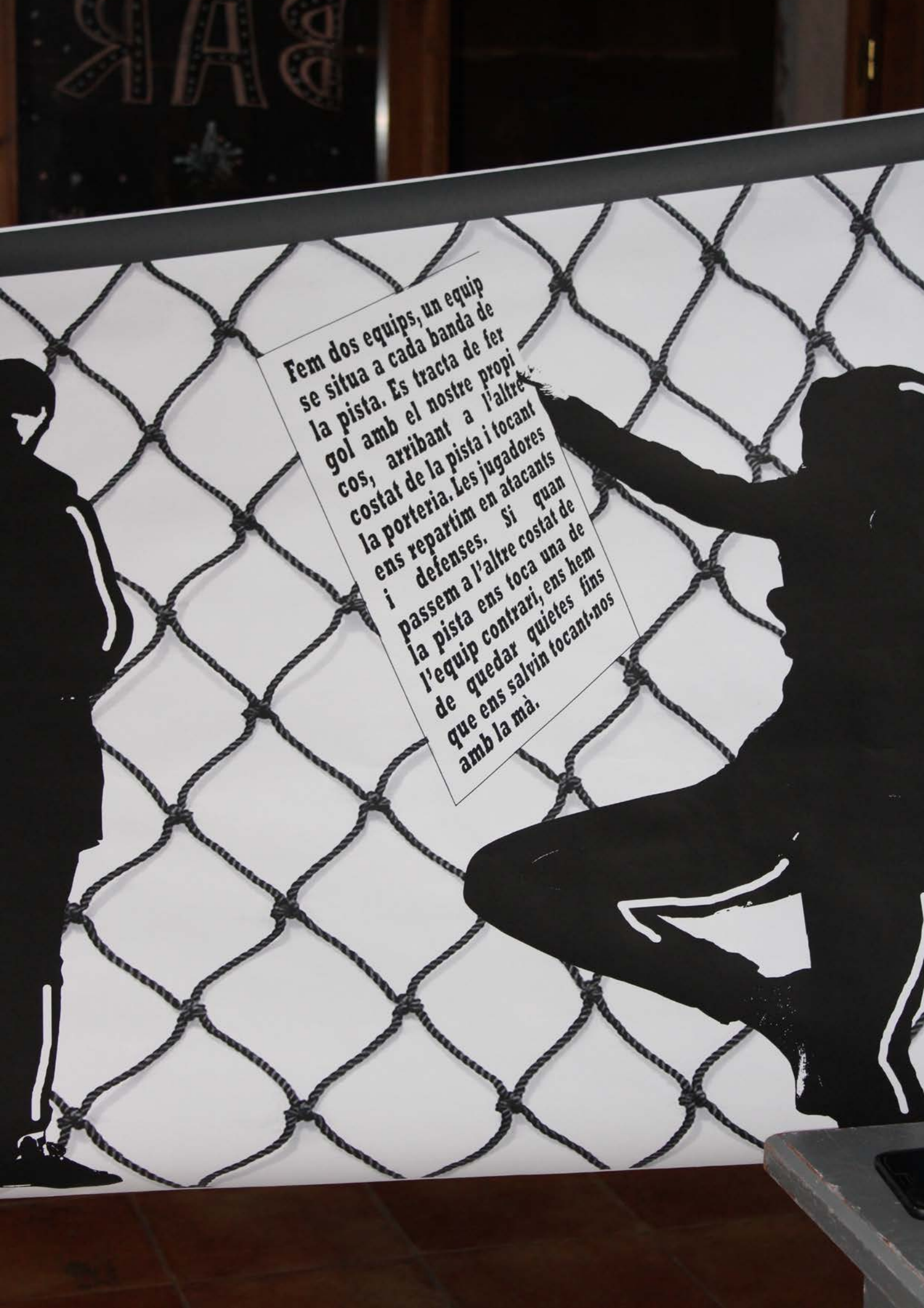
Una altra aparent contradicció que se'ns presentava, era el fet de molestar els veïns amb el soroll o el moviment que aquestes activitats poden generar. Com ens explicava l'Abdelali, hi havia una veïna que sempre se'ls queixava i no volíem interferir negativament en la vida de cap dels veïns que habiten a la plaça.

Ara bé, reflexionant al voltant d'aquesta antítesi, amb l'Abdelali ens vam adonar que a la casa on vivia aquesta dona estava desocupada. Per tant vam interpretar que aquella persona que se sentia més molesta amb els fets ja no hi vivia. Per altra banda, penso que no és un tema que s'hagi limitat al fet que aquesta persona se senti molestada i per això s'hi hagi incorporat aquesta prohibició, sinó que aquesta prohibició s'ha estès al llarg de gairebé totes les places de Valls, incorporant aquest cartell de «Prohibit jugar a la pilota», «Prohibit anar amb patinet»... excepte a aquelles que estan dissenyades exclusivament pel joc, com seria la pista de bàsquet mencionada anteriorment.

L'activitat proposa un enfrontament a aquest abandonament que està sofrint la part social al carrer, molt limitada a aquests equipaments especialment dissenyats que delimiten el nostre oci.

Amb la idea en marxa, vam decidir incorporar dues porteries a dues portes tapiades situades una davant de l'altre. En aquestes porteries posaríem imatges dels veïns que han col·laborat en el plantejament de l'activitat, mostrant moviment a la plaça, flux de gent, com ells voldrien que fos. Per altra banda hi trobem l'explicació del joc on no és necessària la utilització de la pilota, tot respectant la normativa de la plaça i deixant a la lliure elecció del públic la utilització de les porteries i de l'espai.

Estant tots els participants d'acord amb aquesta iniciativa, em vaig posar a fer els cartells. Una setmana més tard, ens trobàvem al Casal Popular la Turba, també situat a la plaça de la Zeta, amb l'Abdelali, la Laia i la Neus per ensenyar-los com havien quedat, i si s'adaptaven a la idea que tenien en ment, que així va ser, procedir a instal·lar-los a la plaça.

Fem dos equips, un equip se situa a cada banda de la pista. Es tracta de fer gol amb el nostre propi cos, arribant a l'altre costat de la pista i tocant la porteria. Les jugadores ens repartim en atacants i defenses. Si quan passem a l'altre costat de la pista ens toca una de l'equip contrari, ens hem de quedar quietes fins que ens salvin tocant-nos amb la mà.

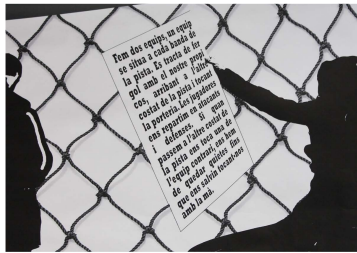
Portava tot el material per desenvolupar l'activitat: la galleda, la cola d'empaperar, l'escombra i els dos papers. Mentre l'Abdelali i la Laia preparaven els papers separant-los, desenrotllant-los i traient-los de la goma, la Neus omplia la galleda d'aigua, hi tirava la cola i la remenava. Quan ho vam tenir tot llest, vam sortir a la plaça a col·locar els dos cartells, cadascun en una banda de la plaça, per tal de simular el camp de futbol amb l'espai que quedava entremig. La Neus, que ja s'havia apropiat de la galleda, la cola i l'escombra passava la cola per la paret, la Laia i l'Abdelali col·locaven el cartell i l'aguantaven mentre la Neus feia una última passada per damunt, i així amb tots dos.

L'endemà, em vaig acostar a la instal·lació per fer algunes fotografies i em vaig trobar la Cecília, habitant del barri i mare de l'Isaac, un nen de cinc anys. Li va agradar molt la idea de joc que proposàvem i va decidir que a finals de setmana, divendres, aprofitant que normalment en anar a buscar l'Isaac a escola es quedaven una estona amb els pares perquè els nens juguessin, els proposaria de venir a la plaça per jugar al que havíem descrit a la paret i mentrestant amb els altres pares s'estarien al bar que té muntada una terrassa uns metres més enllà.

D'aquesta manera, com a mínim de forma temporal, recuperàvem aquelles idees de les quals ens parlava l'Abdelali.

Aquest plantejament utilitza espais ja existents amb les característiques adequades per mostrar que a vegades no és necessari crear-ne de nous per desenvolupar allò que volem i crea una nova història compartida entre els habitants del lloc tornant a encartellar un nou espai amb imatges que actuen com a record d'aquests dies compartits.

CONCLUSIONS

Les diferents activitats que componen aquest projecte tenen l'objectiu d'introduir una nova mirada al barri, deixar de percebre tots aquells espais afectats per la degradació de forma inútil per recordar que són espais amb potencial que generen possibilitat d'actuació.

Després del contacte amb els veïns a través de les entrevistes i dels mapes he centrat l'atenció en una zona concreta on coincidien algunes de les seves opinions i hi hem actuat intentant reactivar aquests espais d'una manera relacional i constructiva. En el cas del cinema de forma temporal amb l'activitat mateixa i en el cas de la plaça de la Zeta, a través de la mateixa activitat i del que aquesta està produint a posteriori de forma més continuada.

Aquesta proposta és un recull de les activitats que he pogut desenvolupar durant el temps establert però que alhora l'interpreto com un treball que tindrà una continuïtat, que seguirà creixent a través del coneixement generat i de tot el que encara queda per conèixer, a través d'aquestes persones amb qui he mantingut contacte i de noves que ben segur que apareixeran com a protagonistes de noves activitats que puguem dur a terme.

El treball ha anat cobrant forma a mesura que s'ha anat desenvolupant, sense començar amb cap idea preestablerta he restat oberta a aquells comportaments que s'han anat succeint, anant delimitant tot allò que se'm presentava i de totes aquelles relacions personals molt complexes, que he anat tenint al llarg d'aquest temps, que m'han enfrontat a una sèrie de contradiccions però que a través de la multitud de punts de vista, he après que tots són correctes, fruit de les vivències personals de cadascun de nosaltres i de la relació que cadascú estableix amb el seu entorn.

M'ha portat a una nova manera d'entendre el barri i la seva gent, a veure'l com un espai amb una càrrega immensa de possibilitat per generar-hi un entorn on els seus veïns s'hi sentin més bé, entenent que tot i tothom és vàlid i pot formar part d'aquest espai, que tant el barri com la seva gent són víctimes del sistema i a base de petits projectes es pot anar capgirant la situació.

Aquesta, ha estat una oportunitat que m'ha portat a empènyer allò que sempre havia volgut però que mai m'havia atrevit, donar més importància al contacte amb les persones, l'intercanvi de coneixements, estones i diàlegs i no al resultat final de l'obra o d'allò que ens queda, aquesta vegada en forma de records, instal·lacions i imatges.

Per altra banda també m'he pres la llibertat d'utilitzar-ho com una retrospectiva. Aquest és el final d'una etapa en la qual he treballat amb diverses disciplines, com la fotografia, i he volgut mirar enrere per veure els diversos resultats d'aquest camí, fet que m'ha portat a incorporar diverses imatges que formaven part de projectes anteriors relacionats amb el barri, i que aquí, poden agafar una nova forma.

FONTS DOCUMENTALS

Bibliografia

- Benjamin, W. (2004). *El autor como productor*. Mèxic: Editorial Itaca. ISBN: 978-96-879-4354-1.
- Federici, S. (2018). *Caliban i la bruixa. Dones, cos i acumulació primitiva*. Barcelona: Virus editorial. ISBN: 978-84-92559-85-5.
- Fernández, M. (1994). *El cinema amateur a Valls*. Revista Cultura. Número 538. Valls: Gràfiques Moncunill, S.A.L. D.L.: T-2.192-1985.
- Gracia, F., Alés, G., Barber, S., Bredy, E., Cuetos, A. et al. (2006). *El gran pollo de la Alameda. Cómo nació, creció y se resiste a ser comido*. Sevilla: Distribuidora Barrio de la Alameda. ISBN: 978-84-611-1046-9.
- Harvey, D. (2012). *Ciudades rebeldes. Del derecho de la ciudad a la revolución urbana*. Madrid: Ediciones Akal, S.A. ISBN: 978-84-460-3799-6.
- Manito, F. (2008). *Cultura i estratègia de ciutat. La centralitat del sector cultural a l'agenda local*. Barcelona. ISBN: 978-84-393-7728-3.
- Martínez, L. i Bodoque, Y. (2005). *Aquí comptem per festes de la Candela. Records de vida a Valls*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls: Gràfiques Moncunill, SL. ISBN: 84-86083-56-7.
- Navarro, Ll. i Roquer, S. (2010). *Valls i la seva història. Època contemporània. Segle XX*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls: Formes Gràfiques Valls, SA. ISBN: 978-84-86083-51-6.
- Padró, A. (2012). *Històries viscudes i no contades*. Valls: Cossetània Edicions. ISBN: 978-84-15456-22-3.
- Rodrigo, J. i Collados, A. (2009). *Transductores. Pedagogías colectivas y políticas espaciales*. Granada: Gráficas Alhambra. ISBN 978-84-7807-496-9.
- Rosler, M. (2003). *Clase cultural. Arte y gentrificación*. Buenos Aires: Caja Negra Editora. ISBN 978-987-1622-59-7.

- Yúdice, G. (2002). *El recurso de la cultura. Usos de la cultura en la era global*. Barcelona: Editorial Gedisa, S.A. ISBN: 978-84-7432-968-1.

Filmografia

- Estallo, A. i Pete, X. (2012). *La vida al Barri. Comerç al Barri Antic de Valls*. Institut d'estudis vallencs. Recuperat de l'url: <https://www.youtube.com/watch?v=2RTIIOWHtOQ&t=118s>
- Estallo, A. i Pete, X. (2012). *La vida al barri: El teixit industrial del centre històric de Valls*. Institut d'estudis vallencs. Recuperat de l'url: <https://www.youtube.com/watch?v=ITVS5BsNzaw>

Webgrafia

- Corsín, A. (2018) *Reclamar las infraestructuras*. La aventura de aprender. Recuperat de l'url: http://laaventuradeaprender.educalab.es/documents/10184/73911/AlbertoCorsin_infraestructurasD.pdf
- Jarque, F. (2013). *Lara Almarcegui y la ambigua magia de los descampados*. El País. Recuperat de l'url: https://elpais.com/cultura/2013/01/11/actualidad/1357921788_198485.html
- Molina, N. (2016). *Primer conquerirem Manhattan... i després?*. La directa. Recuperat de l'url: <https://directa.cat/primer-conquerirem-manchattan-despres>
- Ribas, P. (2015). *Una altra manera de fer cultura*. La directa. Recuperat de l'url: <https://directa.cat/una-altra-manera-de-fer-cultura>
- Torralbo, A. (2017). *Contra l'imperi del futbol: els patis de les escoles a revisió*. El diari de l'educació. Recuperat de l'url: <http://diarieducacio.cat/contra-limperi-del-futbol-els-patis-de-les-escoles-a-revisio/>
- (2018). *Dues nenes impulsen el boom del futbol femení de base a Bellvitge*. TV3. Recuperat de l'url: <http://www.ccma.cat/324/dues-nenes-impulsen-el-boom-del-futbol-femeni-de-base-a-bellvitge/noticia/2831004/#>

